

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

Обліково-фінансовий факультет

Кафедра економічної теорії і суспільних наук

Соціологія та політологія:

плани семінарських занять,
методичні рекомендації для самостійної роботи
здобувачів вищої освіти «бакалавр» 1 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент» денної форми навчання

МИКОЛАЇВ

2016

УДК 316:32
ББК 60.5+66.01
С69

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 20.04. 2016 р., протокол № 8

Укладачі:

І. М. Лесік – канд. екон. наук, асистент кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету

Рецензенти:

Н. О. Ніколаєнко – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Т. В. Березовська – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства Миколаївського національного аграрного університету

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Структурно-модульна схема дисципліни «Соціологія і політологія»	5
Модуль 1. Соціологія	7
Змістовий модуль 1. Соціологія як наука	7
Змістовий модуль 2. Методика конкретно-соціологічних досліджень.....	10
Змістовий модуль 3. Суспільство як соціальна система.....	12
Змістовий модуль 4. Суспільство та особистість.....	16
Змістовий модуль 5. Соціологія праці та управління.....	18
Модуль 2. Політологія	21
Змістовий модуль 6. Предмет і метод політології.....	21
Змістовий модуль 7. Політика і влада. Механізми реалізації	24
Змістовий модуль 8. Політичні системи і політичні режими	27
Змістовий модуль 9. Держава як суб'єкт політики. Правова держава.....	30
Змістовий модуль 10. Політичний процес та політична культура.....	33
Змістовий модуль 11. Вибори і виборчі системи	36
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Особливе місце соціології і політології в системі гуманітарних наук полягає в тому, що ці дисципліни формують у людей громадянські культуру та мислення, здатність правильно оцінювати й сприймати соціально-політичні процеси, що відбуваються у сучасному українському суспільстві, сприяють формуванню знань про соціальну та політичну дійсність, пояснюють логіку процесів суспільно-політичного розвитку, розробляють методологію та методику соціальних та політичних досліджень. Вивчення даного курсу сприяє підвищенню рівня фундаментальної гуманітарної освіти, формуванню підвалин стійкого наукового, осмисленого, раціонального світогляду, формуванню соціологічної культури мислення, системи необхідних в процесі соціалізації знань про динаміку сучасних суспільно - політичних процесів і явищ, місце і роль соціально-політичних інститутів, логіку соціально-політичного розвитку.

Основними принципами викладання та вивчення курсу політології і соціології є системність, єдність логічного та історичного, національного й загальнолюдського, суспільного та особистісного, теорії й практики, навчання і виховання.

Головне завдання даної дисципліни - опрацювання і викладення загальнотеоретичного і практичного матеріалу так, щоб відповідно до завдань соціологічної і політологічної підготовки спеціалістів будь-якого профілю надати їм необхідний рівень наукових знань для ефективного функціонування в соціумі.

Завдання вивчення дисципліни «Соціологія і політологія»:

- опанування належного обсягу інформації про соціологію як науку, її основні структурні елементи, методи та форми соціологічного аналізу суспільства, його специфічні особливості; про головне соціальне призначення та функції соціології;

- засвоєння наукових знань про ґрунтовні механізми й принципи взаємодії основних складових суспільства як соціальної системи, місце і роль особистості в життєдіяльності суспільства, про способи соціалізації індивіда;

- ознайомлення з найважливішими у сучасній соціології спеціальними та галузевими теоріями, що надають конкретну, вірогідну, адекватну інформацію про певні соціальні процеси та виявляють специфіку соціологічних досліджень суспільства.

Виконання практичних завдань та самостійної роботи здобувачами вищої освіти забезпечує одержання ними знань про основні поняття курсу, основні елементи суспільства як соціальної системи, елементи соціальної структури суспільства, компоненти соціальної структури особистості, механізми соціалізації індивіда; що становить специфіку соціологічного аналізу суспільства, чинники виникнення соціології як науки, її соціальне призначення і функції; теоретичне узагальнення результатів соціологічних досліджень у різних галузях життєдіяльності сучасного суспільства, основні закономірності функціонування соціальних спільностей у різноманітних сферах соціального буття тощо.

Структурно-модульна схема дисципліни «Соціологія і політологія»

Соціологія і політологія	Модуль 1. Соціологія	Змістовий модуль 1 Соціологія як наука
		Змістовий модуль 2 Методика конкретно-соціологічних досліджень
		Змістовий модуль 3 Суспільство як соціальна система
		Змістовий модуль 4 Суспільство та особистість
		Змістовий модуль 5 Соціологія праці та управління
	Модуль 2. Політологія	Змістовий модуль 6 Предмет і метод політології
		Змістовий модуль 7 Політична влада та форми її реалізації
		Змістовий модуль 8 Політична система суспільства
		Змістовий модуль 9 Держава – основний елемент політичної системи
		Змістовий модуль 10 Політичний процес та політична культура
		Змістовий модуль 11 Правова держава і громадянське суспільство

Склад, обсяг і терміни виконання змістових модулів

Модулі курсу			Найменування тем змістовних модулів	Розподіл навчального часу			Термін виконання, тиждень	Термін контрольного заходу
Найменування	Обсяг, кредит	Сума залікових балів		лекції	практичні	самостійна робота		
Модуль 1. Суспільство як соціальна система	1,43	18-30	1.1. Соціологія як наука. 1.2. Методика конкретно-соціологічних досліджень. 1.3. Суспільство як соціальна система. 1.4. Суспільство та особистість. 1.5. Соціологія праці та управління.	20	20	3	1-10	10
Модуль 2. Політична система сучасного суспільства	1,57	18-30	2.1. Предмет і метод політології. 2.2. Політична влада та форми її реалізації. 2.3. Політична система суспільства. 2.4. Держава – основний елемент політичної системи. 2.5. Політичний процес та політична культура. 2.6. Правова держава і громадянське суспільство.	22	22	3	11-21	21
Всього	3,0	36-60		42	42	6	x	x

Модуль 1. Соціологія

Змістовий модуль 1. Соціологія як наука

План семінарського заняття

1. Специфіка соціологічної системи знань. Предмет соціології.
2. Структура і функції соціології.
3. Соціологія в системі суспільних і гуманітарних наук.
4. Функції соціології та її роль у розвитку суспільства.

Мета семінарського заняття – засвоїти сутність основних понять, розвинути уявлення про місце соціології в системі наукових знань, предмет соціології. Визначити структуру і функції соціології. Дослідити взаємозв'язок соціології з філософією, природними і суспільними науками.

Термінологічний словник: соціологія, предмет і об'єкт соціології, категорії соціології, соціальний закон, соціологічний метод, структура соціології, загальносоціологічні теорії, теорії «середнього рівня», спеціальні та галузеві соціологічні теорії, макросоціологія, мікросоціологія, емпірична соціологія, фундаментальні, прикладні соціологічні дослідження, соціальна інженерія.

Питання для опитування:

1. Що характеризує специфіку соціології як науки?
2. Які складові включають до структури соціології?
3. Як взаємодіють основні компоненти соціологічного знання?
4. Чим відрізняються макро- та мікросоціологічні теорії?
5. Чому соціологію вважають міждисциплінарною наукою?
6. В чому полягають основні функції соціології?

Теми доповідей

Соціологічні погляди: Георга Зіммеля; Карла Маркса; Герберта Спенсера; Еміля Дюркгейма; Макса Вебера; Талкотта Парсонса; Роберта Мертона.

Навчальні завдання

Завдання 1.1

Скориставшись словниками, посібниками, підручниками та іншими науковими публікаціями наведіть визначення поняття «соціологія». Порівняйте їх, проаналізуйте й виділіть стрижневі поняття, через які воно розглядається.

Таблиця 1.1 Генезис сутності та змісту поняття «соціологія»

№	Основний зміст поняття	Джерело
1		
2		
3		
4		
5		

Завдання 1.2

Встановіть, якому поняттю ліворуч відповідає наведене праворуч визначення, зазначивши потрібну цифру.

Таблиця 1.1 Ключові поняття і їхні визначення

№	Поняття	№	Зміст
1	Об'єкт науки		суспільство, або соціальна реальність, що оточує людей
2	Предмет науки		соціальна обумовленість явищ соціальної реальності через вивчення законів, закономірностей і механізмів функціонування й розвитку суспільства
3	Об'єкт соціології		єдиний організм, що складається з елементів, які виконують певні функції, спрямовані на забезпечення цілісності й стабільності суспільства
4	Предмет соціології		частина навколишнього світу, на яку спрямований дослідницький інтерес
5	Суспільство		метод збору первинної інформації за допомогою звернення з питаннями до певної групи людей
6	Емпіричні дослідження		сторона об'єкта, кут зору, під яким він вивчається
7	Опитування		соціологічне знання пов'язане зі збором, описом, класифікацією й інтерпретацією конкретних фактів.

Тести

1. Кого можна вважати засновником соціології?
  - а) М. Вебер;
  - б) Платон;
  - в) Е. Дюркгейм;
  - г) О. Конт.
2. Яке визначення соціології більш точне?
  - а) соціологія - наука про суспільство;
  - б) соціологія вивчає поведінку людей;
  - в) соціологія - наука про виникнення, розвиток і функціонування соціальних спільнот і соціальних процесів, про соціальні відносини як механізми взаємозв'язку і взаємодії між цими спільнотами, між спільністю і особистістю;
  - г) соціологія вивчає механізми взаємодії між організаціями та соціальними інститутами.
3. Хто з науковців ввів у науковий обіг поняття «соціальна дія»?
  - а) О.Конт;
  - б) Г. Спенсер;
  - в) М.Вебер;

- г) Е. Дюркгейм.
4. Хто з науковців розглядав суспільство як біологічний організм?
- а) Г. Спенсер;
  - б) М. Вебер;
  - в) В. Паретто;
  - г) К. Маркс.
5. Як називається історично сформовані стійкі форми організації спільної діяльності людей?
- а) соціальна група;
  - б) громадянське суспільство;
  - в) соціальний інститут;
  - г) соціальна спільність.
6. Яке визначення більш повно та коректно розкриває термін «суспільство»?
- а) суспільство - це те ж, що і держава;
  - б) суспільство завжди збігається з територією певної країни, тому основний ознака - це географічні кордони;
  - в) поняття «суспільство» збігається з поняттям «культура»;
  - г) суспільство - люди, взаємодіючі на окресленій території та мають загальну культуру.
7. Для якого типу суспільства характерна соціальна солідарність, згуртованість?
- а) масове суспільство;
  - б) індустріальне суспільство;
  - в) постіндустріальне суспільство;
  - г) традиційне суспільство.
8. Що, на думку Т. Парсонса, зберігає суспільство як стабільну систему?
- а) диференціація та інтеграція;
  - б) органічна солідарність, яка в процесі розвитку суспільства, прийшла на зміну механічної солідарності;
  - в) певні механізми і структури, які виконують функції адаптації, цілепокладання, інтеграції та підтримки зразка;
  - г) соціальні конфлікти, які згуртовують протидіючі сторони.
9. Ототожнення себе з іншим суб'єктом, групою, соціальним чином у процесі соціалізації називається ...
- а) соціалізація;
  - б) ідентифікація;
  - в) інституціоналізація;
  - г) пристосування.
10. Кого можна назвати агентами первинної соціалізації?
- а) сім'я;
  - б) школа;
  - в) вихователі;
  - г) трудовий колектив.

Змістовий модуль 2. Методика конкретно-соціологічних досліджень

План семінарського заняття

1. Сутність і структура соціологічного дослідження. Види досліджень.
2. Основні етапи дослідження.
3. Програма соціологічного дослідження.
4. Проблема вибірки у соціологічному дослідженні. Типи вибірки.
5. Основні методи збору соціологічної інформації та її обробки.

Мета семінарського заняття – вивчити та дослідити соціальні передумови виникнення емпіричної соціології; основні види конкретно-соціологічних досліджень; основні етапи соціологічних досліджень; об'єкт, предмет, програму дослідження; вибірку, наукову гіпотезу, робочу програму дослідження; вибірку у соціологічному дослідженні, види вибірки.

Термінологічний словник: конкретно-соціологічне дослідження, соціальний факт, розвідувальне досліджування, описове дослідження, аналітичне дослідження, програма дослідження, проблема, проблемна ситуація, теоретична та емпірична інтерпретація понять, робоча гіпотеза, об'єкт дослідження, предмет дослідження, індикатор, вибірка, одиниця спостереження, генеральна сукупність, вибіркова сукупність, випадкова вибірка, гніздова вибірка, квотна вибірка, систематична вибірка, репрезентативність вибірки, методи соціологічного дослідження, спостереження, аналіз документів, опитування, анкетування, інтерв'ю, експерт-опитування, соціометрія, якісні методи соціології.

Питання для опитування:

1. Що таке соціологічне дослідження і які його основні види?
2. Що таке програма соціологічного дослідження? Для чого її складають?
3. Що являють собою головні етапи соціологічного дослідження? Чи обов'язково зберігати їх певну послідовність?
4. Які існують методи вибірки? У чому їх специфіка?
5. Які вимоги висуваються до конструювання анкети?
6. Якими головними методами користується соціолог при проведенні дослідження?
7. Чи виключає необхідність слідування певним методам творчість дослідника, значущість соціальної уяви?
8. Які основні вимоги пред'являються до висновків, пропозицій та рекомендацій соціологічного дослідження?

Навчальні завдання

Завдання 2.1

1. Надайте відповіді «так» або «ні» на поставлені питання, заповнивши таблицю 2.1.

Таблиця 2.1 Контрольні запитання

№	Питання	Відповідь	
		Так	Ні
1	Фундаментальні дослідження сприяють розвитку науки?		
2	Опитування в соціології можна проводити тільки письмово?		
3	Чи потрібна висока моральна чистота і порядність вченого при дослідженні соціального об'єкта, на основі даних, фактів і документів?		
4	Респондент це людина, яка збирає і систематизує інформацію?		
5	Інтерв'юер – це людина, яку опитують соціологи?		

Тести

1. З якою метою проводиться прикладне соціологічне дослідження?
  - а) підтвердження теорій;
  - б) спростування гіпотез;
  - в) підтвердження або спростування теорій, гіпотез;
  - г) підтвердження або спростування одержаної інформації.
2. Що є найважливішим соціологічним документом?
  - а) програма аналізу;
  - б) програма опитування;
  - в) програма дослідження;
  - г) програма звітування.
3. Анкета це:
  - а) структурно організований набір питань;
  - б) оцінка ситуації;
  - в) сума відповідей респондента;
  - г) структурно організований набір відповідей.
4. Анкетне опитування у співпраці - це:
  - а) заочний опитування;
  - б) поштовий опитування;
  - в) організаційне опитування;
  - г) заповнення анкети дослідником зі слів респондента.
5. У соціології поняття «соціальне» означає:
  - а) сукупність суспільних відносин даного суспільства, інтегрована у спільній діяльності індивідами або групами індивідів в конкретних умовах місця і часу;
  - б) сукупність соціально-психологічних відносин, які залежать від людини, від її сприйняття та оцінки цих відносин;
  - в) різноманіття форм живих організмів, їх будова, функції, еволюції,

індивідуальний розвиток і взаємини з навколишнім середовищем;
г) сукупність внутрішньогрупових процесів і явищ, які характеризують весь цикл життєдіяльності групи і його етапи.

6. Гіпотеза - це:

- а) твердження про фактах, яке не має емпіричного чи логічного обґрунтування;
- б) перевірене фактами знання;
- в) теоретичне припущення;
- г) версія.

7. Гіпотеза в соціологічному дослідженні - це:

- а) формулюється на етапі збору матеріалу;
- б) висувається після проведення дослідження;
- в) висувається до проведення досліджень;
- г) формулюється до збору матеріалу.

8. Група, на яку впливають експериментальним фактором - це:

- а) контрольна група;
- б) об'єкт експерименту;
- в) експериментальна група;
- г) досліджувана група.

9. Документ - це:

- а) будь-який матеріальний предмет;
- б) будь-яке висловлювання в усній або письмовій формі;
- в) матеріальний предмет, спеціально створений;
- г) засіб закріплення різними способами на відповідному матеріалі інформації про: факти, події.

10. Об'єкт соціометричного опитування:

- а) мала контактна група;
- б) команди, які працюють в екстремальних умовах;
- в) великі соціальні групи;
- г) окрема особина.

Змістовий модуль 3. Суспільство як соціальна система

План семінарського заняття

1. Системний підхід у вивченні суспільства.
2. Основні складові суспільства як соціальної системи.
3. Основні класифікації суспільств. Проблема модернізації сучасного українського суспільства.
4. Соціальна сутність, значення та функції культури.

Мета семінарського заняття - вивчити та дослідити соціальні процеси і соціальні зв'язки. Адаптацію і соціалізацію, співробітництво та соціальний консенсус. Роль соціального партнерства. Довіру і солідарність. Соціальні зміни, їх різновиди. Суспільний розвиток. Соціальний прогрес і регрес. Підходи щодо визначення критеріїв прогресу.

Термінологічний словник: соціальна система, соціальна спільність, соціальний інститут, соціальна організація, соціальний контроль, соціальна структура, соціальна група, великі і малі соціальні групи, реальні та номінальні групи, первинні та вторинні групи, соціальні відносини, соціальний процес, соціальні зміни, соціальний розвиток, модернізація, соціальний прогрес, культура, культурні цінності та норми, суспільний ідеал, типологізація суспільств, «відкрите» і «закрите» суспільства, традиційне, індустріальне, постіндустріальне (інформаційне) суспільство, модель соціального партнерства.

Питання для опитування:

1. Назвіть причини виникнення соціології.
2. Визначте поняття «соціальне».
3. Яка структура соціології?
4. Який взаємозв'язок між макро - і мікросоціологією?
5. Обґрунтуйте зв'язок соціології із природними й технічними науками.
6. Що таке мікро - і макрорівні соціологічного знання?
7. Які особливості й завдання сучасної соціології? У чому сутність її основних функцій?
8. Яка структура соціології? Що таке теоретична й емпірична соціологія? Чим вони відрізняються?
9. Чому говорять, що життя людей протікає в рамках соціальних законів? Які основні ознаки соціальних законів Ви знаєте? Як вони проявляються в реальному житті? У чому складається специфіка їхньої дії?
10. Ваші очікування від курсу соціології. Як, на Ваш погляд, можна використати знання з соціології випускникам аграрних вузів?

Теми рефератів

1. Еволюція уявлень про суспільство, основні теорії його походження.
2. Сучасні класифікації суспільств.
3. Суспільний розвиток і прогрес. Основні критерії прогресу.
4. Роль соціальних інститутів у функціонуванні і розвитку суспільства.
5. Культура як особливий компонент соціальної системи.
6. Громадянське суспільство та шляхи його формування: соціальні аспекти.
7. Модернізація: сутність, ознаки, види та форми прояву.
8. Україна на шляху до громадянського суспільства: проблеми та перспективи.

Навчальні завдання

Завдання 3.1

Визначте відмінності ознак і характеристик доіндустріального та індустріального суспільства (табл.3.1).

Таблиця 3.1. Характерні ознаки доіндустріального та індустріального суспільства

Характеристики	Доіндустріальне суспільство	Індустріальне суспільство
Період виникнення		
Провідна сфера економіки		
Соціальна структура суспільства		
Соціальні групи		
Розмір територіальних спільнот		
Цінності		
Культура		
Система управління		
Темп соціальних змін		
Основне місце поселення		
Соціальні відносини		
Соціальна стратифікація		
Соціальний контроль		
Швидкість технічного прогресу		

Тести

1. Суспільство – це...
  - а) послідовна зміна явищ суспільного буття;
  - б) цілісне соціальне утворення, де основний елемент – люди, їх зв'язки та стосунки;
  - в) особливі специфічні закони і закономірності суспільного розвитку;
  - г) народний рух.
2. Статуси бувають:
  - а) соціальні та особисті;
  - б) інформаційні та попереджувальні;
  - в) вказівні та особисті;
  - г) інформаційні та соціальні.
3. Модель поведінки у відповідності зі статусом – це...
  - а) суспільство;
  - б) структура суспільства;
  - в) соціальна роль;
  - г) соціальна дія.
4. Економічні, політичні, сім'ї...
  - а) соціальні інститути;
  - б) соціальні факультети;
  - в) суспільні методи;
  - г) функції суспільства.
5. За рівнем соціальні системи розрізняють:
  - а) інформаційні;
  - б) високі;
  - в) рандомізовані;
  - г) міжособистісні.
6. Який компонент має соціальна структура?
  - а) соціальні класи;
  - б) соціальні відносини;
  - в) соціальні зв'язки;
  - г) соціальні процеси.
7. Соціальна структура – це:
  - а) побудова суспільства вцілому;
  - б) діяльність соціальних інститутів;
  - в) залишки попередніх класів у новій суспільно-економічній формації;
  - г) переміщення в горизонтальному та вертикальному напрямках.
8. Що являється ядром соціальної структури за К. Марксом?
  - а) особливі процеси;
  - б) класи;
  - в) діяльність соціальних інститутів;
  - г) групи.
9. Як зветься різновид малої групи, що характеризується високим рівнем солідарності її членів?
  - а) вторинна група;

- б) первинна група;
- в) третинна група;
- г) соціальна група.

10. Як класифікують соціальні групи в залежності від кількості й умов внутрішньої групової взаємодії?

- а) малі, середні, великі;
- б) первинні, вторинні;
- в) локальні, місцеві;
- г) малі, середні й первинні, вторинні.

Змістовий модуль 4. Суспільство та особистість

План семінарського заняття

1. Соціальна природа особистості.
2. Поняття особистості, її структура. Поняття індивіда та індивідуальності.
3. Механізм детермінації поведінки особистості.
4. Соціологічна структура особистості. Механізми соціалізації індивіда.

Мета семінарського заняття – дослідити такі питання як типи соціальної поведінки і соціальний контроль. Процес соціалізації особистості. Етапи соціалізації. Зміст механізмів адаптації та інтеріоризації індивіда. Значення ідентифікації у формуванні особистості. Основні чинники соціалізації. Міжособистісні та внутрішні конфлікти особистості. Типології особистості. Нормативна, модальна та маргінальна особистість. Гармонійний, традиційний, технократичний і неадаптований типи особистості.

Термінологічний словник: індивід, особистість, індивідуальність, соціалізація, адаптація, інтеріоризація, агенти соціалізації, потреби, класифікація потреб, інтереси, ціннісні орієнтації, механізми ідентифікації, соціальні настанови, соціальний тип, соціальний статус, природні та досягнуті соціальні статуси, соціальна роль, рольове очікування та рольове виконання, престиж, життєва позиція, життєвий шлях, життєвий стиль особистості, нормативна, модальна та маргінальна особистість.

Питання для опитування:

1. Розгляньте співвідношення понять «індивід», «особистість», «індивідуальність».
2. Які складові визначають структуру особистості?
3. Чим обумовлюється соціальний статус людини?
4. Які чинники впливають на процес соціалізації людини?
5. Зазначте особливості поведінки маргінальних груп та осіб.
6. Який соціальний сенс містить поняття “престиж”?
7. Які проблеми виникають у формуванні особистості сучасного світу?

Теми рефератів

1. Основні підходи до проблеми особистості в історії соціологічної думки.
2. Рольові теорії особистості.
3. Соціальна адаптація, її об'єктивні та суб'єктивні виміри.
4. Структура соціальних потреб та інтересів особистості.
5. Типи особистості: класифікації та підходи.
6. Особистість у системі нових соціальних відносин.
7. Проблема соціальної ідентифікації особистості у суспільстві, що трансформується.

Навчальні завдання

Завдання 4.1

1. Порівняйте методи виховання, які використовувались по відношенню до ваших батьків, із тими методами, до яких вони вдаються, виховуючи вас. Загальноприйнятими є два варіанти виховання дітей – репресивний та учасницький (табл. 4.1).

Чи можна зробити висновок, що досвід соціалізації передається від покоління до покоління? Які зміни відбуваються з часом та чим їх можна пояснити? Обґрунтуйте вашу відповідь.

Таблиця 4.1 Характерні ознаки притаманні репресивному та учасницькому типу виховання дітей

Репресивний тип	Учасницький тип
Покарання за погану поведінку	Винагорода за гарну поведінку
Матеріальні винагороди та покарання	Заохочення словом
Підкорення дитини	Автономія дитини
Команди	Взаємодія
Дорослі – центр	Діти – центр
Діти виконують побажання дорослих	Дорослі йдуть назустріч побажанням дітей

Завдання 4.2

Перелічіть повний набір статусів у себе, своїх батьків і двох–трьох знайомих. Який список довший? Про що це свідчить? Обґрунтуйте вашу відповідь.

Завдання 4.3

«Чим примітивніше суспільство, тим більше схожості між індивідами, що складають його» (Е.Дюркгейм. Метод соціології). Як ви розумієте цей вислів? Обґрунтуйте вашу відповідь.

Завдання 4.4

Кожна доросла людина виконує велику кількість соціальних ролей, що приводить до виникнення внутрішньрольових та міжрольових конфліктів. Проаналізуйте досвід свого студентського життя і назвіть типові конфлікти різного роду. Які способи вирішення цих конфліктів найбільш успішні?

Завдання 4.5

Чи існує в Україні проблема міжнаціонального спілкування? Обґрунтуйте вашу відповідь.

Завдання 4.6

Розкрийте характеристику кожного з етапів соціалізація, відповідно до наведеної структури (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 Характеристика етапів соціалізація

Етапи соціалізація	Характеристика
Адаптація	
Інтеріорізація	
Екстеріорізація	
Екстеріорізація	

Тести:

- Що таке індивідуальність?
  - це психологічні особливості особистості;
  - це детермінуюча поведінка суб'єкта;
  - це поведінкова активність людини;
  - це особливості діяльності суб'єкта;
- Індивід-це ...
  - цілісність соціальних властивостей людини.
  - носій загальних властивостей;
  - прагнення особистості відрізнятись від інших людей;
  - окремо взята людина як носій певних біологічних властивостей, притаманних людству як виду.
- Що таке «творча компетентність»?
  - умова прояву креативних здібностей;
  - синтез уяви;
  - синтез перевтілення (емпатії);
  - пізнання дійсності;
- Особистість є об'єктом дослідження:
  - біології;
  - психології;
  - політології;
  - хімії.
- Однією із ознак особистості є:
  - потреби;
  - самовідтворення;

- в) автономність;
  - г) цінності.
6. Що є важливим соціальним параметром?
- а) соціальний статус;
  - б) аналітичне дослідження;
  - в) визначення мети та завдання;
  - г) визначення інформації.
7. Якого дослідника прийнято вважати засновником ієрархічної теорії потреб?
- а) Маркс;
  - б) М. Вебер;
  - в) Дж. Локк;
  - г) А. Маслоу.
8. Коли починається формування соціальних рис у людини?
- а) з моменту народження;
  - б) з моменту повноліття;
  - в) з 16 років;
  - г) починаючи зі школи.
9. Як називається внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до дії ?
- а) мрія;
  - б) мотив;
  - в) потреба;
  - г) інтерес.
10. Комплексний процес засвоєння індивідом певної системи норм і цінностей – це:
- а) ресоціалізація;
  - б) соціалізація;
  - в) інтернація;
  - г) інституціоналізація.

Змістовий модуль 5. Соціологія праці і управління

План семінарського заняття

1. Предмет і основні категорії соціології праці і управління.
2. Соціально-трудові відносини і процеси.
3. Соціальні інститути і спільності у сфері праці.
4. Соціологія управління і менеджмент: відмінність та взаємозв'язок предметів дослідження.

Мета семінарського заняття – визначити місце соціології праці в системі наук про працю, предмет соціології праці, роль і місце праці в суспільстві. Розглянути предмет соціології управління. Етапи становлення соціології управління. Класичні теорії управління. Сучасні погляди на управління: суб'єкти управління; структурно-функціональний аналіз управління; управлінські відносини (структура, види, ефективність); характер, зміст принципи і функції управління; управлінські рішення і їх класифікація;

зміст етапів управлінського циклу; соціологічні методи розробки управлінського рішення. Основні проблеми соціального управління та їх структурно-функціональний аналіз. Соціально-управлінське рішення.

Термінологічний словник: праця, зміст праці, умови праці, зайнятість, безробіття, соціологія праці, соціологія управління, суб'єкти праці, соціально-трудова відносина, соціально-трудова процеси, соціальні інститути в сфері праці, соціальне управління, людський фактор, трудовий колектив, мотиви трудової діяльності, менеджмент, об'єкт соціології праці та управління.

Питання для опитування:

1. У чому полягає сутність соціології праці.
2. Що є об'єктом, предметом і які є методи дослідження соціології праці.
3. Який існує зв'язок соціології праці з науками про працю.
4. Назвіть найбільш відомих представників школи «соціальних систем» і їх внесок.
5. Проведіть аналогію із зарубіжним досвідом розвитку соціології праці.

Теми рефератів

1. Соціологія праці як галузева соціологічна теорія: виникнення, етапи розвитку, сучасний стан.
2. Проблема стимулювання праці в умовах ринкової економіки.
3. Класичні й сучасні теорії управління.
4. Функції соціального управління.
5. Соціологія управління та менеджмент.
6. Теорія людських стосунків: її сутність і значення для розвитку соціології праці та суспільства.
7. Значення соціології праці та соціології управління у вирішенні соціально-економічних проблем сучасного українського суспільства.

Навчальні завдання

1. Чому праця є способом розвитку людства?
2. В чому відмінність соціологічного дослідження праці від суто економічного?
3. Дайте характеристику зміста праці фермера, головного інженера, економіста колективного сільськогосподарського підприємства.
4. В чому полягає сутність категорії “характер праці”?
5. Назвіть відомі вам стилі керівництва.
6. Якими суперечностями нині відрізняється економічна свідомість населення України та які її причини, на Вашу думку?
7. Який зв'язок, на Ваш погляд, існує між економікою та загальною культурою і ментальністю українського суспільства?

Модуль 2. Політична система сучасного суспільства

Змістовий модуль 6. Політологія як наука і навчальна дисципліна

План семінарського заняття

1. Зародження політології, її складові.
2. Об'єкт, предмет, методи політології.
3. Категорії політології та її функції.

Мета практичного заняття – дослідити етапи виникнення політології як окремої наукової дисципліни, взаємозв'язок політичної науки з іншими науками про суспільство. Вивчити специфіку предмету та методів політичної науки, категоріальний апарат політології, основні національні школи і проблемні підходи сучасної західної політології, завдання політології як навчальної дисципліни у політичному розвитку сучасної України.

Термінологічний словник: політика, політологія, конституювання, інтереси, групи інтересів, класократія, об'єкт політології, предмет політології, методи політології, категорії.

Питання для опитування:

1. В чому полягає актуальність політології як науки?
2. Які якості майбутнього фахівця формуються під час вивчення політології в університеті?
3. Що є предметом і об'єктом політології?
4. Які методи властиві політології як науці?
5. З якими науками і у який спосіб взаємодіє політологія?
6. Чому політологію вважають комплексною наукою?

Теми рефератів

1. Роль, зміст та особливості політики в сучасних умовах.
2. Значення політології як науки, її місце серед суспільних наук.

Навчальні завдання

Завдання 6.1

Відповідно до наведеної характеристики визначте функції політології (табл. 6.1).

Таблиця 6.1 Характеристика етапів соціалізація

Функції політології	Характеристика
	стосується тенденцій політичного розвитку та розроблення варіантів розвитку політичних процесів, з огляду на чинники міжнародні, економічні, ідеологічні, культурно-ментальні тощо, що має допомагати забезпечити суспільство від негативних наслідків і неефективних дій

Продовження табл. 6.1

	пов'язана з розвитком політичної культури громадян, з формуванням в них здатності адекватно представляти свої права та можливості свідомої участі в політичному житті
	покликана вказувати ефективні способи перетворення на краще політичної та інших сфер суспільства на основі врахування та узгодження інтересів суб'єктів політики
	пов'язана з пізнанням політичної реальності, формуванням знань про природу влади, держави та інших політичних явищ і процесів, що допомагає виробленню оптимального політичного курсу, формулюванню обґрунтованих цілей та засобів його реалізації

Завдання 6.2

Надайте відповіді «так» або «ні» на поставлені питання, заповнивши таблицю 6.2.

Таблиця 6.2 Контрольні запитання

Питання	Так	Ні
Під методом розуміється сукупність логічних операцій, що дозволяють розкривати зміст предмета дослідження?		
Соціологічний метод передбачає вироблення ідеального політичного порядку і необхідність підведення під нього реально існуючих відносин?		
Інтегративний характер політології виявляється у прагненні поєднати у цілісній картині всі знання, отримані різними науками, про політичну реальність, політичне життя, діяльність владних інститутів держави ?		
Чи полягає своєрідність політології в тому, що всі соціальні явища та політичні процеси вона розглядає крізь призму відносин політичної влади.		
Чи вивчає політична психологія типи і форми організації влади, звертається до аналізу суб'єктів політики, до форм участі їх у політичному процесі, аналізує природу і роль партій		
У коло змістових проблем політологія включає політичні партії, групи та асоціації, участь громадян в адміністрації та управлінні, громадську думку ?		

Тести

1. Термін «політологія» утворено з двох грецьких слів «politikē» і «logos», що в перекладі означає:

- а) «політична галузь»;
- б) «політична історія»;
- в) «наука про політику»;
- г) «вчення про політику».

2. Що є предметом політології?

- а) реальні політичні процеси;
- б) вивчення природи і сутності політичної влади, зміст і механізми здійснення;
- в) методи політичних досліджень;
- г) функції політології.

3. Політологія – це:

а) це галузь знань про політику, закони функціонування і розвитку політичного життя держави і суспільства, що відбивають процес включення соціальних груп, особистостей у діяльність з вираження політичних інтересів і політичної влади;

б) це наука яка вивчає політичну історію різних країн світу;

в) впорядкована сукупність політичних інститутів, політичних відносин, ідей, норм і традицій, спрямованих на здійснення політичної влади, керування та регулювання суспільно - політичних процесів;

г) це наука яка забезпечує політичну стабільність, вироблення політичного курсу, що відповідає потребам максимально широких верств населення або потребам підтримки політичного панування класу власника.

4) Соціологічний метод політології акцентує увагу на:

а) політичних явищах і процесах в часі і просторі, аналізує політичні зміни в контексті зв'язку минулого, сьогодення і майбутнього;

б) вивченні взаємодії політичних інститутів: права, держави, політичних партій і рухів, аналізує формальні правила прийняття політичних рішень;

в) виробленні ідеального політичного порядку і необхідність підведення під нього реально існуючих відносин;

г) залежності політики від соціальних факторів: економіки, ідеології, культури, соціальної структури, на взаємодії соціальних груп, кожна з яких переслідує свої власні інтереси.

5. Категорії політології можна умовно поділити на дві групи:

а) загальнонаукові суспільствознавчі та спеціальні політологічні;

б) історичні та сучасні;

в) суспільні та політичні;

г) ідеологічно історичні та наукові.

6. Хто з цих мислителів виділив та обґрунтував політичну науку як відносно самостійну галузь суспільного знання?

а) Б.Спіноза;

б) Н.Макіавеллі;

в) Ж.–Ж.Руссо;

г) Т.Гоббс.

7. Яка із функцій політології пов'язана з розвитком політичної культури громадян, з формуванням в них здатності адекватно представляти свої права та можливості свідомої участі в політичному житті

а) теоретико-пізнавальна;

б) прогностична;

в) соціалізаційна;

- г) прикладна.
8. У якому році за ініціативою ЮНЕСКО було організовано Міжнародну асоціацію політичних наук?
- а) 1948;
  - б) 1857;
  - в) 1876;
  - г) 1985.
9. У якому навчальному закладі у 1857 р. створено кафедру «Історії та політичної науки» та розпочалось викладання політології, як академічної дисципліни?
- а) Колумбійський університет;
  - б) Берлінський університет;
  - в) Гарвардський університет;
  - г) Колумбійський коледж.
- 10) Який метод політології приділяє велику увагу вивченню ірраціональних чинників політичної діяльності?
- а) соціологічний;
  - б) системний;
  - в) психоаналітичний;
  - г) прикладний.

Змістовий модуль 7. Політика і влада. Механізми реалізації

План семінарського заняття

1. Політика як соціальне явище.
2. Сутність влади, її джерела та ресурси.
3. Ознаки та функції політичної влади.
4. Принципи організації і функціонування влади

Мета семінарського заняття – виявити сутність та специфіку політичної влади. Вивчити характеристику суб'єкту та об'єкту владних відносин, проблему легітимності політичної влади, легальність, форми здійснення політичної влади, діяльність та функції політичних інститутів. Визначити позитивні та негативні властивості бюрократичної системи, об'єктивні умови її функціонування, тенденції теократії.

Термінологічний словник: політична влада, особливості політичної влади, класифікація влади, риси влади, функції політичної влади, принцип суверенітету, принцип легітимності, джерела влади, ресурси влади

Питання для опитування:

1. Надайте визначення політики.
2. Чому поняття політики акцидентно вміщує уявлення про владу ?
3. Які концепції політики вам відомі ?Що і спільне і відмінне в них ?
4. Охарактеризуйте ресурси влади.
5. Назвіть і коротко охарактеризуйте основні риси політичної, державної

влади в умовах тоталітаризму.

6. Назвіть і коротко охарактеризуйте основні риси політичної, державної влади в умовах демократії.

7. У чому полягає проблема легітимності влади?

8. Яким чином політична влада здатна здійснювати реалізацію своєї волі?

Теми рефератів

1. Наукові і побутові (масові) уявлення про політику.

2. Політична наука в сучасній Україні: основні завдання, шляхи розвитку і перспективи.

Навчальні завдання

Завдання 7.1

Скориставшись словниками, посібниками, підручниками та іншими науковими публікаціями наведіть визначення поняття «політика». Порівняйте їх, проаналізуйте й виділіть стрижневі поняття, через які воно розглядається.

Таблиця 7.1 Генезис сутності та змісту поняття «політика»

№	Визначення	Джерело
1.	Політика – це	Політологія: підручник / Ю.М.Розенфельд, Л.М.Герасіна, Н.П. Осипова та ін. — Харків, Право, 2001. - с.
2.		
3.		
4.		
5.		

Завдання 7.2

Відповідно до теорії Макса Вебера, який аналізує мотиви підкорення владі, виділив три основні типи легітимності розкрийте основу легітимності влади кожного типу.

Таблиця 7.2 Типи легітимності влади

Тип легітимності	Основа легітимності влади
Харизматичний	
Раціонально-легальний	
Традиційний	

Тести

1. Влада здібних, найгідніших - це:
  - а) меритократія;
  - б) бюрократія;
  - в) охлократія;
  - г) демократія.
2. Який підхід інтерпретує владу як досягнення певних цілей і одержання результатів?
  - а) структуралістський;
  - б) біхевіористський;
  - в) телеологічний;
  - г) інструменталістський.
3. Зв'язки, взаємодії, відносини між структурними елементами влади, її інститутами, цінностями, нормами, соціальний та політичний контроль входять в систему влади як:
  - а) суб'єкт влади;
  - б) механізм влади;
  - в) об'єкт влади;
  - г) повноваження влади.
4. Плутократія – це влада...
  - а) фахівців;
  - б) влада багатих;
  - в) майновитих;
  - г) чиновників.
5. Правління невеликої групи людей – це...
  - а) поліархія;
  - б) олігархія;
  - в) анархія;
  - г) монархія.
6. Якої функції влади не існує?
  - а) законодавча;
  - б) виконавча;
  - в) культурна;
  - г) судова.
7. Легітимність політичної влади це ...
  - а) юридична законність влади;
  - б) підтримка влади населенням, переконаність у необхідності підкорення;
  - в) верховенство та повнота влади держави на всій її території;
  - г) здатність впливати на поведінку окремих людей, соціальних груп, організацій або суспільства в цілому, з метою досягнення певних цілей.
8. Харизматичний тип влади, це коли ....
  - а) влада ґрунтується на традиціях і звичаях, які існують у суспільстві
  - б) влада базується на вірі народу у свого лідера, вождя
  - в) влада опирається на правові норми
  - г) влада характеризується високою компетентністю і активністю

9. Яким ресурсом влади є знання, інформація та засоби їх отримання?
- а) економічним;
  - б) соціальним;
  - в) інформаційним;
  - г) демографічним.
10. Якою соціальною загрозою Т. Гоббс пояснював необхідність виникнення влади?
- а) війна всіх проти всіх;
  - б) вселенський хаос;
  - в) расова дискримінація;
  - г) масовий психоз.

Змістовий модуль 8. Політичні системи і політичні режими

План семінарського заняття

1. Сутність, структура та функції політичної системи.
2. Типи політичних систем.
3. Поняття та типи політичного режиму. Тоталітаризм, авторитаризм.
4. Демократія : сутність, принципи, ознаки.

Мета семінарського заняття – вивчити сутність, структуру і функції політичної системи, типологію політичних систем, особливості функціонування західного та східного типі політичного процесу, види політичних процесів. Розглянути людину як первинний суб'єкт політики. Вивчити поняття політичний режим, тоталітарні та авторитарні політичні режими, демократичний політичний режим, принципи та сутність демократичного політичного режиму, основні форми демократії, теоретичні моделі і проблеми втілення у політичну практику. Перспективи та особливості розбудови демократії в сучасній Україні

Термінологічний словник: Політична система, політична система суспільства, типи політичних систем, компоненти політичної системи, політичний режим, суспільна організація, тоталітаризм, авторитаризм, демократія, пряма демократія, представницька демократія, комунікація, нігілізм

Питання для опитування:

1. Що нового для розуміння сфери політики дало застосування системного підходу?
2. Що таке політична система і яка її структура?
3. Які функції виконує політична система?
4. Які типи політичних систем ви знаєте і яким чином ви можете охарактеризувати політичну систему сучасного українського суспільства?
5. В чому полягають відмінності між тоталітаризмом і авторитаризмом?
6. Які принципи властиві демократичного режиму?
7. Які класичні концепції демократії вам відомі і де вони застосовувались у минулому?
8. Що нового в розроблення теорії демократії внесли вчені упродовж ХІХ – ХХ ст.?

Теми рефератів

1. Політична система сучасної України.
2. Опираючись на теорію взаємодії політичної системи із соціальним середовищем американського політолога Д. Істона, охарактеризуйте взаємини політичної системи з вітчизняною економічною системою.

Навчальні завдання

Завдання 8.1

Розкрийте характерні ознаки відповідно до типів політичних систем, відповідь наведіть у таблиці 8.1.

Таблиця 8.1 Типологія політичних систем

Тип партійної системи	Ознака
Однопартійна	
Гегемоністська	
Домінування	
Двопартійна	
Обмеженого плюралізму	
Поміркованого плюралізму	
Атомізована	

Тести

1. Що таке політична система суспільства?

а) здатність і можливість здійснювати певний вплив на політичну діяльність і політичну поведінку людей та їх об'єднання за допомогою будь-яких засобів – волі, авторитету, права, насильства тощо;

б) організація політичної влади, яка поширюється на всю територію країни і її населення і володіє для цього спеціальним апаратом управління, видає обов'язкові для всіх постанови і володіє самостійністю при вирішенні внутрішніх і зовнішніх справ;

в) залучення громадян до політичної діяльності. За допомогою політичного рекрутування заповнюються осередки в політичній системі, в його основі лежить та або інша форма відбору;

г) цілісна, впорядкована сукупність політичних інститутів, політичних відносин, ідей, норм і традицій, спрямованих на здійснення політичної влади, керування та регулювання суспільно - політичних процесів.

2. Яким американським вченим був введений у політологію термін «політична система» в 50-60-і роки ХХ ст.:

- а) Т. Парсонс;
- б) Д. Істоном;
- в) Г. Алмонд;
- г) К. Дойч.

3. Які з перерахованих підсистем є складовою частиною політичної системи суспільства?

- а) інституціональна;
- б) нормативна;
- в) соціальна;
- г) комунікативна.

4. Яка функція політичної системи пов'язана з тлумаченням законів, припиненням дій, які порушують норми, врегулюванням конфліктів, накладенням санкцій за порушення норм?

- а) цілепокладання;
- б) мобілізаційна;
- в) розподільча;
- г) політичного реагування.

5. Яке з перерахованих положень відповідає функції «агрегація інтересів»?

а) залучення громадян до політичної діяльності. За допомогою політичного рекрутування заповнюються осередки в політичній системі, в його основі лежить та або інша форма відбору;

б) узагальнення і узгодження претензій і вимог, перетворення їх на деяку політичну позицію, додання їй вигляду політичної платформи, політичної заяви, програми;

в) встановлення загальних цілей розвитку інших сфер суспільного життя: економічної, соціальної, духовної тощо;

г) забезпечення максимального використання ресурсів суспільства відповідно до цілей і потреб суспільного розвитку.

6. За характером взаємодій політичної системи із зовнішнім середовищем політичні системи поділяються на:

- а) історичні та сучасні;
- б) внутрішні та зовнішні;
- в) головні та другорядні;
- г) закриті і відкриті.

7. Хто формує політичну систему країни?

- а) народ;
- б) політичні партії;
- в) суб'єкти політичної влади за підтримки народу;
- г) політична система формується спонтанно.

8. Що таке політичний режим?

а) способи й механізми формування та розподілу політичної влади у політичній системі, форми взаємозв'язків суб'єктів політичного процесу;

б) ранжування цілей залежно від їхньої природи та реальних можливостей здійснення на стратегічні й тактичні, а також визначення пріоритетів у досягненні різних цілей;

в) цілісна, впорядкована сукупність політичних інститутів, політичних відносин, ідей, норм і традицій, спрямованих на здійснення політичної влади, керування та регулювання суспільно - політичних процесів;

г) це система поведінки, існування людини в тому суспільному середовищі, що її оточує, відкритому для впливу зовнішніх і внутрішніх джерел.

9. Яка із функцій політичної системи забезпечує максимальне використання ресурсів суспільства відповідно до цілей і потреб суспільного розвитку є базовою?

- а) агрегація інтересів;
- б) мобілізаційна;
- в) цілепокладання;
- г) політичного реагування.

10. В чому сенс функції політичного реагування?

- а) тлумачення законів, припинення дій, які порушують норми, врегулювання конфліктів, накладення санкцій за порушення норм;
- б) розподіл ресурсів, благ, цінностей, статусів, послуг у суспільстві;
- в) залучення громадян до політичної діяльності;
- г) узагальнення і узгодження претензій і вимог, перетворення їх на деяку політичну позицію, додання їй вигляду політичної платформи, політичної заяви, програми.

Змістовий модуль 9. Держава як суб'єкт політики. Правова держава.

План семінарського заняття

1. Сутність, основні концепції походження та функції держави
2. Форми державного правління
3. Форми державного устрою
4. Правова держава: поняття, ознаки принципи функціонування

Мета семінарського заняття – вивчити поняття держава, ознаки, сутність та функції держави, структуру та форми держави, форми державного правління, форми адміністративно-територіального устрою.

Термінологічний словник: Держава, державна влада, функції державної влади, принцип легітимності, легітимність влади, традиційна легітимність, харизматична легітимність, раціонально-правова (конституційна) легітимність, тимократія, охлократія, партократія, бюрократія, технократія.

Питання для опитування:

1. Що таке держава і які головні концепції її походження?
2. Що розуміють під формою правління і на підставі чого виділяють різні форми правління?
3. В чому полягає відмінність в утворенні та функціонуванні органів влади за умов монархії і республіки?
4. Які розрізняють дві основні форми державного устрою?
5. В чому полягає відмінність між унітарною і федеративною державою?
6. Що таке правова держава і які основні її ознаки ?
7. Чому правовий нігілізм є антиподом правової культури громадян?

Теми рефератів

1. Становлення і розвиток правової держави і громадянського суспільства в Україні.

2. Форми державного правління та державного устрою. Вищі органи сучасної держави і поділ державної влади.

Навчальні завдання

Завдання 9.1

Зазначте внутрішні і зовнішні функції держави, відповідь наведіть у вигляді таблиці.

Таблиця 9.1 Внутрішні і зовнішні функції держави

Функції держави			
внутрішні		зовнішні	
1.		1.	

Тести

1) Держава – це:

а) добровільні об'єднання громадян, які виникають згідно з видами діяльності, соціальної активності й самодіяльності для задоволення і захисту їхніх багатогранних інтересів і запитів, діють відповідно до завдань і цілей, закріплених у їхніх статутах;

б) здатність і можливість здійснювати певний вплив на політичну діяльність і політичну поведінку людей та їх об'єднання за допомогою будь-яких засобів – волі, авторитету, права, насильства тощо;

в) організація політичної влади, яка поширюється на всю територію країни і її населення і володіє для цього спеціальним апаратом управління, видає обов'язкові для всіх постанови і володіє самостійністю при вирішенні внутрішніх і зовнішніх справ;

г) цілісна, впорядкована сукупність політичних інститутів, політичних відносин, ідей, норм і традицій, спрямованих на здійснення політичної влади, керування та регулювання суспільно - політичних процесів.

2) Яка з перелічених концепцій пояснює виникнення держави, а також всі її рішення, діями і санкціями божественної волі?

а) патріархальна;

б) класова (марксистська);

в) соціальна;

г) теологічна.

3) Яка концепція походження держави розглядає державу як продукт сім'ї, яка розрослася до розмірів держави, при цьому влада правителя тлумачиться як влада батька в сім'ї, а відносини між підданими і володарями – як сімейні відносини?

а) органічна;

б) патріархальна;

в) теологічна;

г) класова.

4) Який погляд на державу обґрунтував англійський соціолог Г. Спенсер?

а) для підтримки порядку і придушення опору знадобилося створення державних органів і прийняття законів;

б) класова (марксистська) концепція трактує державу класову за походженням (з'являється разом з поділом суспільства на класи) і за суттю (орган класового панування: орган пригнічення одного класу іншим);

в) тільки після укладання суспільного договору безмежна свобода була введена в розумні межі шляхом створення держави як організації, покликаної забезпечити баланс різних суспільних інтересів, права і свободи особистості;

г) всі елементи держави взаємопов'язані і доповнюють один одного. Порушення цієї гармонії призводить до хвороби всього організму і навіть до його смерті.

5) Дайте визначення такій рисі держави як «організація суспільного життя на правових засадах».

а) без права, законодавства держава не в стані ефективно керувати суспільством, забезпечувати безумовну реалізацію рішень, що приймаються;

б) податки необхідні для утримання апарату управління і для матеріального забезпечення державної політики;

в) коли комплекс влади не збігається з усім населенням і з'являється прошарок професійних управлінців. Це відрізняє державу від родоплемінної організації, заснованої на принципах самоуправління;

г) це така властивість державної влади, яка виражається в івність державної влади, яка виражається в її верховенстві і незалежності стосовно будь-яких інших влад всередині країни, а також у сфері міждержавних відносин.

б) Яка з перелічених функцій не належить до зовнішніх?

а) розвиток співробітництва і інтеграції з іншими країнами та регіональними структурами;

б) забезпечення оборони країни;

в) економічна;

г) захист інтересів держави на міжнародній арені.

7) Що таке форма правління?

а) організація верховної державної влади, особливо вищих і центральних її органів, структуру, компетенцію, порядок утворення, тривалість їхніх повноважень, взаємовідносини з населенням, ступінь участі останнього в їх формуванні та функціонуванні;

б) сукупність партій (правлячих та опозиційних), які тісно пов'язані між собою та з державою і які беруть участь у здійсненні державної влади;

в) спосіб територіальної організації держави, що визначається принципами взаємовідносин держави як цілого і її територіальних складових;

г) держава, у якій організація й діяльність державної влади в її взаєминах з індивідами і їхніми об'єднаннями заснована на праві і йому відповідає.

8) Що не відноситься до форми правління «монархія» ?

а) абсолютна монархія;

- б) дуалістична монархія;
  - в) президентська монархія;
  - г) парламентська монархія.
- 9) Яка республіка характеризується проголошенням принципу верховенства парламенту в системі органів державної влади, перед яким уряд несе політичну відповідальність?
- а) абсолютна;
  - б) змішана;
  - в) президентська;
  - г) парламентська.
- 10) Союзна держава, територія якої складається з державних утворень, наділених юридичною і певною політичною самостійністю. Дайте визначення «формі державного устрою» - це:
- а) унітарна держава;
  - б) федерація;
  - в) республіка;
  - г) конфедерація.

Змістовий модуль 10. Політичний процес та політична культура.

План семінарського заняття

1. Сутність і структура політичного процесу
2. Типологія політичного процесу
3. Політична діяльність і політична поведінка
4. Політична культура: сутність, структура, види, функції

Мета семінарського заняття – вивчити поняття та характерні ознаки політичного процесу. Суб'єкт і об'єкт політичного процесу, рушійні сили та критерії ефективності політичного процесу. Політична участь, політична діяльність, політична поведінка. Феномен лобізму. Сутність і структуру політичної культури. Функції політичної культури. Типологію політичної культури. Політичну соціалізацію. Політичну культуру сучасного українського суспільства.

Термінологічний словник: політична партія, кадрові партії, масові політичні партії, партійна система, типи партійних систем, громадські організації, громадянське суспільство

Питання для опитування:

1. Що таке політичний процес?
2. З яких етапів складається політичний процес?
3. Які основні види політичних процесів вам відомі?
4. В яких основних проявах соціальної активності індивіда реалізується його політична участь?
5. В чому полягає вплив політичного режиму на політичну участь громадян?

6. Що таке політичне відчуження і якими причинами воно зумовлене?
7. В чому полягає сутність політичної культури і які структурні елементи вона включає?
8. В чому полягає відмінність між тоталітарно-авторитарною і демократичною моделями політичної культури?

Теми рефератів

1. Особливості формування та діяльності політичних партій України.
2. Особливості становлення і розвитку демократії в сучасній Україні

Навчальні завдання

Завдання 10.1

Використовуючи типологізацію дослідників (Г.Алмонд і С.Верба) наведіть три «чистих» типи політичної культури (табл. 10.1).

Таблиця 10.1 Типи політичної культури

Тип політичної культури	Ознака

Завдання 10.2

Визначте політичні наслідки на політичну культуру українців (за Б.Цимбалістим) (табл. 10.2).

Таблиця 10.2 Історичні впливи на політичну культуру українців

№ з/п	Історичні причини	Політичні наслідки
1		
2		

Завдання 10.3

Наведіть стадії політичного процесу, що послідовно сколюються (але завжди що залишаються внутрішньо пов'язаними один з одним) і циклічно повторюються (табл. 10.3).

Таблиця 10.3 Стадії політичного процесу

№ з/п	Стадії політичного процесу

Завдання 10.4

Доповніть речення. Людина є первинним суб'єктом політики, який характеризується: - _____

- _____

- _____

Тести

1. Опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю якого є проблема влади, формування, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносної самостійності – це:
  - а) політична культура;
  - б) політична ідеологія;
  - в) політична свідомість;
  - г) політичне мислення.
2. Сукупність цінностей, установок, переконань, орієнтацій і символів, що їх виражають, які є загальноприйнятими і які служать упорядкуванню політичного досвіду і регулюванню політичної поведінки всіх членів суспільства - це:
  - а) політична культура;
  - б) політична свідомість;
  - в) політичне мислення;
  - г) політична ідеологія.
3. Система концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одне до одного, способи пізнання та інтерпретації буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних соціальних груп та суб'єктів політики – це:
  - а) політична культура;
  - б) політична свідомість;
  - в) політична ідеологія;
  - г) політичне мислення.
4. Тип політичної культури, що характеризується сильною прихильністю до існуючим в країні політичних інститутів і режиму влади, що поєднується з низькою індивідуальною активністю населення:
  - а) підданський;
  - б) патріархальний;
  - в) активістський;
  - г) традиційний.
- 5) До функцій політичної культури відносяться:
  - а) реалізація національних інтересів;
  - б) організаторська;
  - в) комунікативна;
  - г) виховна.
- б) Режим, який включає народний суверенітет, політичний плюралізм, консенсуальний тип політичної культури, правові гарантії політичних, громадянських і культурних свобод:
  - а) анархо-демократичний;
  - б) тоталітарний;
  - в) авторитарний;
  - г) демократичний.

- 7) Характерною рисою активістської політичної культури є:
- а) її носії повністю включені в політичний процес, визначають його перебіг і розвиток;
  - б) брак інтересу до політичного життя;
  - в) культура ухвалення і реалізації політичних рішень;
  - г) символічна, некритична позиція людини.
- 8) Свідома, цілеспрямована діяльність людей або великих суспільних груп щодо реалізації своїх політичних інтересів, цілей, що передбачає участь в управлінні державними та суспільними справами - це:
- а) політична свідомість;
  - б) політична діяльність;
  - в) політична участь;
  - г) політичне відчуження.
- 9) Як називається вплив громадян на функціонування політичної системи, формування політичних інститутів і процес вироблення політичних рішень?
- а) політична свідомість;
  - б) політична поведінка;
  - в) політична участь;
  - г) політичне відчуження.
- 10) Термін «політична культура» вперше ввів у науковий обіг:
- а) Л. Дітмер;
  - б) С. Верба;
  - в) І. Гердер;
  - г) Д. Мервік.

Змістовий модуль 11. Вибори і виборчі системи

План семінарського заняття

1. Поняття виборчої системи та її типи.
2. Демократичні принципи проведення виборів.
3. Типові порушення виборчого процесу.

Мета семінарського заняття – вивчити поняття виборів та виборчої системи, демократичних принципів організації та проведення виборчого процесу. Розглянути етапи виборчого процесу, типи виборчих систем, їх переваги та недоліки, найбільш оптимальні для України виборчі системи, типові порушення виборчого права і демократичних принципів виборчого процесу, адміністративний ресурс.

Термінологічний словник : виборча система, мажоритарна система, пропорційна система, процедури виборчої кампанії, передвиборна пропаганда, агітація, голосування, адміністративний ресурс

Питання для опитування:

1. Чому потрібні вибори за умов демократії?
2. Що таке виборча система і які є головні типи виборчих систем?

3. Які переваги і недоліки властиві мажоритарній і пропорційній системам?
4. Який тип виборчої системи на цей час чинний в Україні?
5. В чому полягають основні демократичні принципи проведення виборів?
6. Які можливі основні порушення виборчого процесу?
7. Що таке адміністративний ресурс і як він застосовується під час виборчих кампаній?

Теми рефератів

1. Вибори та виборчі системи. Основні типи виборчих систем.
2. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів.
3. Недоліки і переваги мажоритарної, пропорційної чи змішаної виборчих систем.

Навчальні завдання

Завдання 11.1

Зазначте на яких засадах здійснюється виборчий процес в Україні

Таблиця 11.1 Основні засади виборчого процесу в Україні

Виборчий процес - це встановлена законодавством процедура, порядок організації і проведення виборів, один із елементів виборчої системи	Основні засади виборчого процесу :

Завдання 11.2

В політичній науці відома теорема Гіббарда-Сеттертуейта, яка закріплює правило: «Якщо кандидатів на виборах не менше трьох, то єдиним неманіпульованим правилом голосування є диктаторське». (Диктаторською вважається виборча система, за якої результат голосування залежить від одного голосу). Спробуйте довести або спростувати дану теорему.

Завдання 11.3

1. Припустимо, що призначено вибори до парламенту. У виборчому окрузі висунуто три кандидати - Івененко В., Петренко. К, Сидоренко Т. Округ налічує 100 тис. виборців. Унаслідок голосування виявилось, що за кандидата Івененко В. подано 45 тис. голосів, кандидата Петренко. К – 20 тис., кандидата Сидоренко Т. - 25 тис. Висловіть аргументовану думку щодо причин «нестачі голосів».

2. Відповідно до наведеного вище прикладу визначте того, хто набрав більше голосів виборців серед кандидатів за принципом мажоритарності

(абсолютна, відносна більшість). Обґрунтуйте відповідь.

3. Припустимо, що, в країні живе 45млн виборців, необхідно обрати 450 депутатів. Визначте кількість депутатських місць відповідно до пропорційної виборчої системи, використовуючи вихідні дані. У виборах приймають участь Партія А, Партія Б, Партія В. На виборах голоси партій розподілилися таким чином:

Таблиця 11.2 Розподіл кількості депутатських місць за пропорційною системою

Назва партії	Кількість отриманих голосів	Кількість отриманих депутатських місць
Партія А	5 000000	
Партія Б	25 000 000	
Партія В	15000000	

Тести

- 1) Виборча система в Україні є:
  - а) пропорційно-мажоритарна;
  - б) мажоритарна;
  - в) пропорційна;
  - г) мажоритарно-пропорційна.
- 2) Президента України вибирають на термін:
  - а) 5 років;
  - б) 4 роки;
  - в) 10 років;
  - г) 2 роки.
- 3) Виборча система, яка передбачає, що перемогу отримує кандидат, котрий набрав встановлену законом більшість голосів, це:
  - а) мажоритарна;
  - б) пропорційна;
  - в) змішана.
  - г) мажоритарно - пропорційна.
- 4) Сукупність яких норм виборчого законодавства, забезпечує додержання демократичних принципів виборів?
  - а) вибори є вільними, рівними;
  - б) вибори є вільними, рівними, таємними;
  - в) вибори є регулярними, систематичними;
  - г) вибори є загальними, рівними, прямими, таємними.
- 5) Мінімальний відсоток голосів виборців, який має отримати список партії, щоб кандидати від неї могли отримати депутатські мандати (в Україні)?
  - а) 10% голосів виборців;
  - б) 5% голосів виборців;
  - в) 4% голосів виборців;
  - г) 1% голосів виборців.
- 6) Які вимоги ставить Конституція України до кандидата в Президента України?

- а) громадянин України, який на день виборів досяг 35 років, має право голосу, проживає протягом 10 останніх років, володіє державною мовою;
  - б) громадянин України, який досяг 30 років, має право голосу, проживає 5 останніх років;
  - в) громадянин України, який на день виборів досяг 40 року, володіє державною мовою;
  - г) дієздатний громадянин України.
- 7) Президент, якого обирає парламент, є лише номінальним главою держави, в основному виконує представницькі функції.
- а) республіка;
  - б) президентська республіка;
  - в) змішана республіка;
  - г) парламентська республіка.
- 8) З якого віку громадяни України мають право голосу на виборах:
- а) з 17 років;
  - б) з 21 років;
  - в) з 15 років;
  - г) з 18 років;
- 9) Знання своїх обов'язків і прав, уміння ними користуватися; поважне відношення до права, що протистоїть «правовому нігілізму» (віра в право чинності й невір'я в чинність права)
- а) правова культура громадян;
  - б) наявність Конституційного Суду;
  - в) верховенство закону й права;
  - г) взаємна відповідальність держави й громадянина.
- 10) Порушення, сутність якого полягає в тому, щоб за певну плату виборець вніс і опустив в урну попередньо відмічений бюлетень, а свій чистий віддав «покупцю».
- а) заміна урн для голосування;
  - б) купівля чистих бюлетенів;
  - в) перепис результатів голосування;
  - г) вкидання потрібних бюлетенів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукашевич М. П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії : навч. посіб. / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К.: МАУП, 2013. – 464с.
2. Сірий Є. В. Соціологія : загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії : навч. посіб./ Є. В Сірий. – К. : Атика, 2007. – 480 с.
3. Соціологія : підручник / за ред. В. П. Городяненка. – К.: Академія, 2007. – 560с.
4. Смелзер Н. Социология / пер. с англ. / Н. Смелзер. – М.: Феникс, 1994. – 429 с.
5. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / Н. Й. Черниш. – К. : Знання, 2009. – 468 с.
6. Бебик В. М. Базові засади політології : Історія, теорія, методологія, практика / В. М. Бебик. – К., 2001. – 158 с.
7. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання : навч. посібник. / О. Д. Бойко. - К. : Академвидав, 2012. – 431 с.
8. Гелей С.Д. Політологія [Текст] : навч. посібн / [Електронний ресурс] С.Д. Гелей, С.М. Рутар –К. : Центр учбової літератури, 2012. – 348 с – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/politologia_Geley.pdf
9. Кирилюк Ф. М. Філософія політичної ідеології : навч. посібник. / Ф. М. Кирилюк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
10. Літвін Л.А. Баланс сил у міжнародних відносинах: сутність та роль України / Л.А. Літвін // Політологічні записки: збірник наук. праць. Вип.2 (10).– Северодонецьк: СХУ ім. В. Даля, 2014. – С. 85-92.
11. Мазур О.Г. Методологія дослідження зовнішньої політики держав / О.Г. Мазур. – Політологічні записки : збірник наук. праць. Вип.2 (10).– Северодонецьк: СХУ ім. В. Даля, 2014. – С. 93-109.
12. Погорілий Д. Є. Політологія : Кредитно-модульний курс: навч. посібник / Д. Є. Погорілий. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
13. Політологія : підручник/ за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К. : Академія, 2013. – 567 с.
14. Северенюк В.М. Філософія гуманізму і гуманізм влади / В.М. Северенюк. – Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова. Серія 22. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – С. 73-76.

Для нотаток

Для нотаток

Навчальне видання

Соціологія та політологія:

плани семінарських занять,
методичні рекомендації для самостійної роботи

Укладач: **Лесік Ірина Миколаївна**

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 3,88.

Тираж 100 прим. Зам. №_

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Паризької Комуни, 9
Свідоцтво суб'єкт видавничої справи ДК №4490 від 20.02.2013 р.